

LES DONES DE NEGRE

La Barranca no es Lardero, ni Logroño, ni la Rioja. La barranca es el mundo entero.

Jesús Vicente Aguirre, és l'autor del llibre: *Escríbeme en la tierra*. Son narracions que expliquen com a començaments del mes de setembre de 1936, en temps de verema, la terra del barranc de la Dehesa de Barriguelo es va tenyir de sang. Arribaven veïns dels pobles que havien estat recollits i transportats en camions, ara cinc, ara deu, ara quinze. Molt sovint transportaven el carregament humà des de l'Escola Industrial o el cine frontó Beti-Jaqi de Logroño. Sempre de matinada. *“El convoy lo formaban normalmente dos coches pequeños que abrían y cerraban la marcha del camión que albergaba a víctimas y verdugos. En la entrada de una de las casas de Lardero, donde antes la habían depositado, se recogía la cal necesaria para la faena. A las víctimas se le ataban los pulgares, con los brazos a la espalda”*. El mapa és gran, més de 44 pobles de la Rioja, i també de Navarra. La feina dels escamots de la mort va ser intensa, la matinada del dia 24 de setembre, la saca és de cinquanta persones. *“En Lardero fueron ejecutadas cuatrocientas siete personas, entre las que se cuentan setenta y nueve desconocidos”*, escriu Cristina Rivero. *“Asomaban todas las alpargatas en hileras. Allí no vi un zapato, todo alpargatas de humildes trabajadores...”*, afirma un dels testimonis. Un altre llibre *Holocusto en la Rioja*, parla de les 2.000 persones assassinades a La Rioja. *“Como en todas las cunetas de la Rioja hacía falta el trabajo de enterradores, en este caso gente de Lardero, se pusieron a las víctimas junta a las zanjas para que la tarea fuera más sencilla. Y aquellas tres zanjas, de las que se usaron dos y media, fueron recibiendo cadáveres que se iban abrazando a medida que otros caían encima, separados por una capa del cal.”*

Aquest barranc, amb aquestes rases, les dues fileres i mitja, van ser el lloc de trobada de les dones de negre cada primer de novembre, amb pluja, trons o neu. Cada any s'afegien més familiars i amics. Desafiant a la Guàrdia civil i la filferrada, depositaven flors sobre la terra i portaven fotografies dels difunts. Any rere any. L'any 1976, les dones o dames de negre havien guanyat la partida. S'inicien unes obres per dignificar el lloc, i demanen a les autoritats permís per fer un homenatge íntim. El primer de maig de 1979 s'inaugura l'espai memorial de la Barranca. Alejandro Rubio Dalmati, artista i pres durant els primers mesos de la guerra, és l'autor del monument on homes i dones amb els cossos retorçats clamen al cel. L'any 2011, es va incorporar la escultura titulada “Las Mujeres de Negro”, obra d'Óscar Cenzano. El 15 de desembre de 2021, El Memorial de la Barranca fou declarat lloc d'interès cultural. *“La Barranca fue el terrible escenario elegido para asesinar, entre septiembre y diciembre del año 1936, a más de 400 personas, por defender o simplemente vivir los valores que representaba la II República: Libertad, democracia y justicia social. Nuestras “mujeres de negro” (madres, viudas, hijas y hermanas de los asesinados), desafiaron la represión del régimen franquista, mantuvieron siempre con su tesón y su presencia, la memoria del lugar”*. Podem llegir als fulletons i publicacions editats per l'Associació de La Barranca.

Les trobades d'entitats memorialistes tenen diferents components. Generar noves formes d'intercanvi i de coneixement, defensar la cultura, millorar la seva transmissió a

les aules i preservar la dignitat de les persones i dels espais de memòria. Justament el que volen eliminar les dretes extremes, un símptoma pervers d'aquests temps estranys.

Del 4 a 6 d'octubre d'enguany va tenir lloc a Logroño els "XIII Encuentros Transfronterizos de Memoria Histórica Democrática y Antifascista". La nostra companya Encarna Fernández, va fer una crònica de les tres jornades que es pot llegir a la nostra Web¹.

Però sens dubte el dissabte 5 d'octubre vam viure una experiència única. *Atardecer en el Memorial de la Barranca*, deia el programa. "La emoción nos embarga al llegar por la tarde y ver las tres hileras de tumbas anónimas cubiertas con las fotos de la exposición itinerante "Mujeres de Negro". Allà, contemplant les imatges en blanc i negre d'aquelles dones, aquelles dames de negre, vaig recordar el comentari que el Dr. Martín Almada, descobridor dels arxius del terror a Paraguai, ens va fer veien un documental a Barcelona, l'any 2007, quan va descobrir per primera vegada les Dones de negre. "Aquí empezó todo, las Abuelas de Mayo de Argentina, se inspiraron en las mujeres de negro"².

Recomano de manera vehement que visiteu aquest Monument a la Dignitat, erigit i defensat quan encara no hi havia Lleis de memòria. Gràcies a la tenacitat d'aquelles dones que van preservar, en temps molt difícils, els records i empremtes, dignificant la terra on mai falten flors. Cal anar amb escoles i el seu professorat, per imperatiu democràtic.

Domènec Martínez García

Aquest article ha estat publicat a *Catalunya Resistent*, quart trimestre del 2024, núm. 118.

<https://drive.google.com/file/d/1t-O6nvzx-qbDsZvL0CkBK0X-My9COn4f/view>

¹ Crònica d'Encarna Fernández

<https://expresopoliticdelfranquisme.com/2024/10/23/cronica-encuentros-transfronterizos-2024/>

² El Dr. Martín Almada

<https://nascutel49.com/2024/04/06/mi-pequeno-homenaje-al-dr-martin-almada-un-paraguayo-univers>
[al/](#)